

رابطه کیفیت زندگی خانوادگی و خردمندی دانش آموزان

آزردفت بلندی

کارشناس ارشد روانشناسی بالیتی، آموزگار مدارس ابتدایی شهرستان سراب azar.dokht@gmail.com

چکیده

هدف از انجام پژوهش حاضر تعیین رابطه کیفیت زندگی خانوادگی و خردمندی دانش آموزان بود. روش پژوهش توصیفی-همبستگی بود. جامعه آماری تحقیق مشتمل بر کلیه دانش آموزان دختر دوره دوم متوسطه شهر سراب به تعداد ۹۸۰ نفر که ۲۷۰ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند. برای گردآوری داده ها از پرسشنامه های کیفیت زندگی خانوادگی پارک و همکاران (۲۰۰۳) و خردمندی آردلت (۲۰۰۳) استفاده شد. داده ها از طریق ضریب همبستگی پیرسون در نرم افزار SPSS26 تحلیل شد. نتایج نشان داد بین کیفیت زندگی خانوادگی و خردمندی رابطه مثبت و معنی دار وجود دارد ($p < 0/01$). بدین ترتیب، برای ارتقای خردمندی دانش آموزان، باید شرایط لازم را برای تقویت کیفیت زندگی خانوادگی فراهم نمود.

واژگان کلیدی: خردمندی، کیفیت زندگی خانوادگی

مقدمه

به باور پلوسیونیک^۱ (۲۰۲۰) خردمندی عبارت است از قابلیت ارزیابی زندگی بر اساس مفاهیم عمیق که به شیوه ای انجام می پذیرد که برای خود فرد و دیگران معنادار به نظر برسد (نجاتی فر، رحیمی بردنجانی و آقازیرتی، ۱۴۰۰). نظریه خرد برلین، خرد را تخصص در ملاحظه های عملی بنیادی زندگی در نظر می گیرد و بر دانش وابسته به خرد متمرکز است (بالتز و اسمیت، ۲۰۰۸). استرنبرگ در نظریه خود، چگونگی استفاده از دانش را مهم می داند و آردلت^۳ (۲۰۰۳) به فرد حامل این دانش اهمیت می دهد و خرد را ویژگی و دارایی فردی و مشخصاً تلفیقی از ویژگی های شناختی، تأملی و عاطفی تعریف می کند. مولفه شناختی بر تمایل مداوم فرد برای درک شرایط انسانی و بخصوص مسائل درون فردی و بین فردی، بعلاوه دانش حاصل از این تمایل اشاره دارد. مولفه تأملی به توانایی درک مسائل از زوایای چندگانه و همچنین بررسی خود (خودارزیابی) و خود بینشی اشاره دارد. مولفه عاطفی به عنوان عشق دلسوزانه، توجه و مهربانی تعریف می شود (یعنی نگرش همدلانه مثبت نسبت به دیگران). به رغم دشواری در تعریف خرد، میان پژوهشگران و صاحب نظران این حوزه نوعی توافق کلی وجود دارد مبنی بر این که خردمندی مشتمل بر دانش، بینش، تأمل، تلفیق منابع فرد با منافع و رفاه دیگران است (کریست جانسون، فاووز، دارنل و پولارد،^۴ ۲۰۲۲). بر اساس مطالعات انجام شده توسط وست استریت و گلاک^۵ (۲۰۱۷) افرادی که از قابلیت های شناختی، ژرف اندیشی و عاطفی بهره مند هستند در مقایسه با همترازان خود، از لحاظ جسمانی سلامت مندند، از تحصیلات بالاتری برخوردارند، روابط بهتری با دیگران برقرار می کنند، در بعد تجربه پذیرش شخصیت (پذیرا بودن تجارب) نمرات بالاتری را به دست می آورند و از سلامت روانی بیشتری بهره می برند (گراس،^۶ ۲۰۱۷). فرد خردمند در زندگی خود به موقعیت های بسیاری دست می یابد، در مقابل فرد بی خرد به آرمان های کمتری در زندگی می رسد (جعفری، طالع پسند و رحیمیان بوگرف ۱۳۹۶). آردلت (۲۰۰۴) در پژوهش خود نشان داد که خرد خیلی بیشتر از سلامت جسمی، وضعیت اجتماعی و اقتصادی، محیط فیزیکی و روابط اجتماعی بر سطح رضایتمندی فراگیران تاثیر دارد.

نقش و موقعیت خانواده به عنوان هسته اولیه و اساسی شکل گیری شخصیت کودک از دیرباز مورد توجه جامعه شناسان، روانشناسان و متخصصان علوم رفتاری و اجتماعی قرار گرفته است (گلشادی، ۱۳۹۵). اهمیت خانواده به اندازه ای است که سلامت و بالندگی هر جامعه به سلامت و رشد خانواده در آن جامعه وابسته است (ستیر، ۱۳۹۳/۱۹۷۸). کیفیت زندگی خانوادگی^۷ یکی از متغیرهای مهم در حوزه خانواده است که به معنی یک حس پویا از بهزیستی زندگی خانواده بصورت جمعی و فردی تعریف می شود (کوینترو و مک لنتیر،^۸ ۲۰۱۰) که حیطة هایی همچون تعاملات خانواده، والدگری، بهزیستی هیجانی را نیز در بر می گیرد (ساموئل، ریلوتا و براون،^۹ ۲۰۱۲). یعنی شرایطی که نیازهای اعضای خانواده برآورده می شود، و اعضای خانواده از زندگی به عنوان یک خانواده لذت می برند و فرصت دارند تا کارهای مهم خویش را انجام دهند (پارک^{۱۰} و همکاران، ۲۰۰۳).

با توجه به مطالب گفته شده، هدف از انجام پژوهش حاضر، رابطه کیفیت زندگی خانوادگی و خردمندی دانش آموزان و به این سوال اساسی پاسخ داده شد که آیا بین کیفیت زندگی خانوادگی و خردمندی دانش آموزان رابطه وجود دارد؟

1 . Plociennik

2 . Baltes & Smith

3 . Ardel

4 . Kristjánsson, Fowers, Darnell & Pollard

5 . Weststrate & Glück

6 . Grass

7 . Family Quality Of Life

8 . Quintero, Mc Intyre

9 . family interaction

1 . emotional well-being 0

1 . Samuel, Rillotta & Brown 1

1 . Park 2

مواد و ابزار

طرح پژوهش حاضر با توجه به ماهیت موضوع و اهداف مورد نظر توصیفی- همبستگی بود. جامعه آماری تحقیق کلیه دانش آموزان دوره دوم متوسطه شهر سراب به تعداد جمعاً ۹۸۰ نفر که از بین آنان ۲۷۰ نفر از طریق جدول مورگان و گرجسی و به شیوه نمونه گیری خوشه ای چندمرحله ای به عنوان نمونه انتخاب شد.

برای گردآوری اطلاعات از ابزارهای ذیل استفاده شد:

پرسشنامه خرد آردلت (۲۰۰۳): پرسشنامه خرد توسط آردلت در سال ۲۰۰۳ طراحی گردیده است. این پرسشنامه از ۳۹ گویه تشکیل شده است که به منظور سنجش خرد به کار می رود. نمره گذاری پرسشنامه به صورت طیف لیکرت ۵ نقطه ای است که برای گزینه های «کاملاً مخالفم» تا «کاملاً موافقم» به ترتیب امتیازات ۱ تا ۵ در نظر گرفته می شود. همچنین برای تعدادی از گویه ها نمره گذاری به صورت طیف لیکرت ۵ نقطه ای است که برای گزینه های «کاملاً در مورد من صحیح است» تا «اصلاً در مورد من صحیح نیست» به ترتیب امتیازات ۱ تا ۵ در نظر گرفته می شود. کچویی و هوشیاری (۱۳۹۹) برای بررسی پایایی نیز از روش آلفای کرونباخ استفاده نمودند و مقدار ضریب آلفا برای خردمندی ۰/۷۶ به دست آوردند.

مقیاس کیفیت زندگی خانواده (FQOL): این مقیاس توسط پارک و همکاران (۲۰۰۳) به منظور ارزیابی ادراک، اعضای خانواده از رضایتمندی آنها از جنبه های مختلف کیفیت زندگی خانوادگی ساخته شد. این ابزار ۲۵ سؤال بر روی یک طیف ۵ درجه ای از بسیار رضایتمندم تا بسیار ناراضایتمندم و به ترتیب از ۵ به ۱ نمره گذاری شده است. در مطالعه هافمن، مارکز، پاستون، سامرز و ترنبول (۲۰۰۶) ضریب آلفای کرونباخ برای نمره کلی مقیاس ۰/۸۸، و پایایی به روش بازآزمایی ۰/۶۳ بدست آمد. در پژوهش حاضر صیدی و همکاران (۱۳۹۸) نیز ضریب آلفای کرونباخ این ابزار ۰/۷۸ گزارش شده است. داده ها از طریق تحلیل همبستگی پیرسون در نرم افزار SPSS26 تحلیل شد.

یافته ها

در جدول ۱ ضرایب همبستگی کیفیت زندگی خانوادگی و خردمندی گزارش شده است:

جدول ۱. ماتریس همبستگی کیفیت زندگی خانوادگی و خردمندی

متغیر ۱	متغیر ۲	ضریب همبستگی
کیفیت زندگی خانوادگی	خردمندی	۰/۳۹۶**

**همبستگی در سطح ۰/۰۱ معنی دار است

نتایج جدول ۱، نشان می دهد که بین کیفیت زندگی خانوادگی و خردمندی ($r=0/396$ ؛ $p<0/01$) رابطه مثبت و معنی دار برقرار وجود دارد.

بحث و نتیجه گیری

نتایج پژوهش حاضر نشان داد بین کیفیت زندگی خانوادگی و خردمندی رابطه مثبت وجود دارد. این یافته ها بیانگر آن است دانش آموزانی که از سطوح بالایی از کیفیت زندگی خانوادگی برخوردارند دارای خردمندی بالایی هستند. در نتیجه کیفیت زندگی خانوادگی از ملزومات مهم برای خردمندی می باشد. در تبیین این یافته می توان گفت نقش و موقعیت خانواده به عنوان هسته اولیه و اساسی شکل گیری شخصیت کودک از دیرباز مورد توجه جامعه شناسان، روانشناسان و متخصصان علوم رفتاری و اجتماعی قرار گرفته است (گلشادی، ۱۳۹۵). اهمیت خانواده آن به اندازه ای است که سلامت و بالندگی هر جامعه به سلامت و رشد خانواده در آن جامعه وابسته است (ستیر، ۱۳۹۳/۱۹۷۸). بر اساس نظریه سیستم های بوم شناختی برونفنبرنر (۱۹۸۶) هم خانواده سیستم بیشترین تأثیر را بر افراد دارد. ردر این راستا پژوهش ها هم نشان می دهد که اختلال در برخی مؤلفه های کیفیت زندگی خانواده مثل سردی محیط خانواده و تعارضات زناشویی والدین (کلرو همکاران، ۲۰۰۸)، طلاق و اعتیاد والدین (باگنرو همکاران، ۲۰۰۹)، روابط منفی والد-کودک، (کریشناکومار و همکاران، ۲۰۱۸)، بدرفتاری فیزیکی، شیوه

1. Hoffman, Marquis, Poston, Summers & Turnbull

تربیتی مستبدانه و وضع قوانین سفت و سخت و انعطاف ناپذیر (باکر و همکاران، ۲۰۲۰)، عدم سلامت روان والدین (بنسون، ۲۰۲۱) باعث اختلال در رشد کودکان شده و مشکلات زیادی را برای آنان ایجاد می کند. از آنجایی که خردمندی نتیجه فرآیند رشد سالم کودکان است و در مدل براون (۲۰۰۴) شرایطی که به طور مستقیم رشد خرد را آسان می کنند: جهت گیری به یادگیری که به نگرش ها، تجارب و زندگی نامه های شخصی و انگیزه های فردی به موجب تعامل با افراد و موقعیت هایشان اشاره دارد از این رو می توان نتیجه گرفت که کیفیت زندگی خانوادگی، محیط سالم و ایمن را برای رشد جهت گیری به یادگیری، نگرش ها و انگیزه های فردی در کودک فراهم کرده و زمینه را برای رشد خردمندی در کودکان فراهم می کند. از نظر چین و همکاران (۲۰۱۱) نیز عامل هایی نیز وجود دارند که به رشد خرد کمک می کنند این عوامل شامل تجارب کاری، تجارب زندگی، کنش متقابل اجتماعی، مشاهدات، آموزش خانواده، رشد حرفه ای، مذهب و خواندن است. به این ترتیب، یکی از زمینه هایی که به رشد خرد کمک میکند دریافت آموزش مناسب است و آموزش مناسب در خانواده هایی اتفاق می افتد که از کیفیت بالایی برخوردار باشند. شیوه های فرزندپروری و کیفیت زندگی خانوادگی از مهم ترین و مؤثرترین ارکان خانواده در تربیت و رشد روانی کودک است. عدم توجه والدین به سالم سازی محیط روانی و عاطفی کودکان و نوجوانان و فقدان روابط مناسب در بیشتر موارد آنان را با کمبود های عاطفی و انگیزش و مشکلات روانی از جمله اختلالات اضطرابی روبه رو می سازد (گنجی، ۱۴۰۱) و این موارد از موانع رشد خردمندی در کودکان است.

به طور کلی، از نتایج مهم این پژوهش می توان به برجسته ساختن نقش کیفیت زندگی خانوادگی در خردمندی دانش آموزان اشاره کرد. این یافته بنابراین، این پژوهش تلویحاتی ارزشمندی برای روانشناسان و مشاورین مدارس برای ارتقای کیفیت زندگی خانوادگی در تقویت خردمندی دانش آموزان دارد. می توان این گونه نتیجه گیری کرد که دانش آموزان با تقویت کیفیت زندگی خانوادگی خود مطمئن باشند که خردمندی بهبود می یابد. از جمله محدودیت های پژوهش حاضر، بکارگیری پرسشنامه خودگزارشی است و ممکن است در پاسخ ها سوگیری وجود داشته باشد که می توانست در نتایج تحقیق مؤثر باشد و جامعه آماری فقط دانش آموزان دختر دوره دوم متوسطه شهر سراب بود و از جامعیت پایینی برخوردار بوده که باید تعمیم نتایج با احتیاط صورت گیرد در این رابطه استفاده از مصاحبه کیفی به جای پرسشنامه و انجام پژوهش در سایر گروه ها جهت بالا بردن قدرت تعمیم پذیری نتایج می تواند مفید و موثر واقع گردد.

منابع

- ستیر، ویرجینیا. (۱۹۷۸). آدم سازی در روانشناسی خانواده، ترجمه بهروز بیرشک (۱۳۹۸)، تهران: رشد، چاپ دهم
- صیدی، محمدسجاد، رضایی، خدیجه؛ حسینی شورابه، ستاره. (۱۳۹۸). بررسی نقش واسطه ای کیفیت زندگی خانوادگی در رابطه بین استرس والدگری و مشکلات رفتاری فرزندان. *مجله مطالعات روانشناسی تربیتی*، ۱۶(۳۴)، ۱۳۱-۱۵۴.
- کچویی، فرزانه و هوشیاری، جعفر. (۱۳۹۹). نقش میانجی خودمهارگری در رابطه بین خداآگاهی و خردمندی. *مجله پژوهش های روان شناسی اسلامی*، ۳(۲)، ۶-۱۹.
- گلشادی، آرزو. (۱۳۹۵). نقش خانواده در شکل گیری شخصیت فرزندان، تهران: گلشادی
- نجاتی فر، سارا؛ رحیمی پردنجانی، سعید؛ آقازارتی، علی. (۱۴۰۰). بررسی رابطه ابعاد خردمندی با سرزندگی تحصیلی و بهزیستی روان شناختی در دانش آموزان دختر تیزهوش. *سنجش و پژوهش در مشاوره کاربردی*، ۳(۲)، ۵۰-۵۹.
- Ardelt, M. (1997). Wisdom and life satisfaction in old age. *Journal of Gerontology Psychological Sciences*, 52B, 15 – 27.
- Ardelt, M. (2000). Intellectual versus wisdom-related knowledge: The case for a different kind of learning in the later years of life. *Educational Gerontology*, 26(8), 771-789.
- Ardelt, M. (2003). «Development and empirical assessment of a threedimensional wisdom scale». *Research on Aging*, no. 25. pp. 275-324.
- Grass, T. (2017). *Waiting in Mindful Hope: Wisdom for Times of Transition*. The Catholic Library World, 88(1), 54-54.

- Kristjánsson, K., Fowers, B., Darnell, C., & Pollard, D. (2022). Phronesis (practical wisdom) as a type of contextual integrative thinking. *Review of General Psychology*, 10892680211023063.
- Park J, Hoffman L, Marquis J, Turnbull AP, Poston D, et al. (2003). Toward assessing family outcomes of service delivery: Validation of a family quality of life survey. *Journal of Intellectual Disability Research*, 47, 367-384.
- Samuel, P. S., Pociask, F. D., DiZazzo-Miller, R., Carrellas, A., & LeRoy, B. W. (2016). Concurrent Validity of the International Family Quality of Life Survey. *Occupational therapy in health care*, 30(2), 187-201.
- Weststrate, N. M., & Glück, J. (2017). Hard-earned wisdom: Exploratory processing of difficult life experience is positively associated with wisdom. *Developmental psychology*, 53(4), 800.